

ження пропінаційного лиха в Галичині й Буковині” [3. – 1905. – 1 жов.].

Отже, до загалом невідрадного економічного становища більшої частини буковинського селянства, інших трудових верств другої половини XIX – початку XX ст. долучалася ще й така соціальна недуга, як пияцтво, алкоголізм. Як не дивно, але саме на ґрунті посиленого вживання спиртних напоїв виникло незвичне поєднання інтересів одвічних антиподів: великих землевласників (поміщиків) та орендарів поміщицьких маєтків, з одного боку, а з другого – значної частини селян, здебільшого неписьменних й незаможних. Перші – як виробники й збувальники алкогольної продукції, другі – її споживачі. Причому така “співпраця” перших вела до збагачення, других – до збідніння, а то й до економічного занепаду.

Проти цього антисоціального явища з середини 70-х років XIX ст. виступило чимало переконаних прибічників тверезого способу життя – священики, учителі, лікарі, журналісти, письменники, громадські діячі, деякі селяни. Виник досить помітний рух тверезості, його організації на місцях. Велася значна роз’яснювальна робота. Рух набув таких небувалих раніше, несподіваних, але переконливих для неписьменних і малописьменних селян, як клятва у церквах – не пити спиртних напоїв, прилюдний “похорон” – закопування в землю пляшок з горілкою й урочисте встановлення на тому місці “хрестів тверезості” з відповідними написами, проведення безалкогольних сімейно-побутових обрядів, добрих корисних справ для бідних людей.

З початку XX ст. рух тверезості набув громадсько-політичного характеру у вигляді селянських віч, різних з’їздів, зібрань з ухваленням протестів і вимог до влади щодо обмеження збуту спиртних напоїв. Антиалкогольний рух відбувався у гострому протистоянні прибічників тверезості й тих, хто виробляв і збував алкоголь.

І хоч у ході руху тверезості не було подолано повністю таке соціальне зло, як пияцтво, все ж цей рух мав своїм наслідком цілковитий відхід якоїсь частини людей від пияцтва, якась частина обмежила вживання алкоголю, економлячи кошти і зберігаючи здоров’я, дотримуючись тверезого, здорового більш цивілізованого способу життя.

Джерела та література:

1. Ботушанський В. Сільське господарство Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.). – Чернівці: Золоті литаври, 2000; 2. Ботушанський В.М. О культурних взаємозв’язках Северної Буковини с Россией и Надднепрянской Украиной в 70-90-е годы XIX в. // Вопросы истории СССР. Республиканский междуведомственный научный сборник. – Харьков: Основа, 1990. – Вып. 35. – С.115 – 116; 3. Буковина. – 1889 – 1908; 4. Буковински Вѣдомости (Чернівці). – 1895; 5. Гнатчук О. Українські жіночі організації на Буковині (80-ті рр. XIX – 30-ті рр. XX ст.). – Монографія. – Чернівці: Рута. – 2004; 6. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО); 7. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. – Чернівці: Золоті литаври; 8. Історія Руської бесіди. – Чернівці, 1909; 9. Кайндль Р.Ф. Пророк тверезості // Неділя. – 1895. – 3 листопада; 10. Кожолянко Г. Етнографія Буковини. – Чернівці: Золоті литаври, 1999; 11. Манастырський А. О ницете нашего народа. – Черновцы, 1894; 12. Молодий буковинець (Чернівці). – 2008 – 2009; 13. Народний голос (Чернівці). – 1910 – 1911; 14. Неділя (Чернівці). – 1895; 15. Русская правда. – 1888 – 189; 16. Товариш. Народний календар на рік звичайний 1909. – Чернівці. 1909; 17. Урядовий кур’єр (Київ). – 2009; 18. Федькович Ю. На

Новий рік // Буковина. – 2010; 19. Чучко М. “И взят Бога на помощь”: соціально-релігійний чинник в житті православного населення північних волостей Молдавського воеводства та австрійської Буковини (епоха пізнього середньовіччя та нового часу). – Чернівці: Книги-XXI, 2008; 20. Berichte über die öffentlichen Sitzungen der Bukowiner Handels – und Gewerbekammer in Czernowitz. Jänner-Dezember 1905; 21. Bukowina (Чернівці). – 1862 – 1863; 22. Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde=Буковина. Загальне краєзнавство / Пер. з нім. Ф.С. Андрійца, А.Т. Квасецького. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004; 23. Bukowinaer Rundschau (Чернівці). – 1892 – 1894; 24. Czernowitzer Zeitung. – 1883, 1889; 25. Landesregierung blatt für das Herzogtum Bukowina. Zweite Abteilung. Jahrgang, 1858; 26. Die österreichisch – ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina. – Wien, 1899; 27. Die Propinations-Ablösung. – Czernowitz. – 1888; 28. Protokolle Auswanderungs-Conferenzen. – Czernowitz. 1901; 29. Protokolle über die öffentlichen Sitzungen der Bukowinaer Handels – und Gewerbekammer in Czernowitz. Jänner-Dezember 1888. – Czernowitz, 1888; 30. Simiginowicz-Staufe L.-A. Die Gruppe Bevölkerung von Bukowine // Czernowitzer Zeitung. – 1883; 31. Stenographische Protokolle des Bukowinaer Landtages der Session der neunten Wahlperiode 1901 – Czernowitz [б.р.в.]; 32. Stenographische Protokolle des Bukowinaer Landtages der dritten Session der neunten Wahlperiode 1903 – Czernowitz; 33. Volkspresse (Чернівці). – 1906 – 1909.

Botushans'kyi V.

On history of sobriety and antialcohol fight movement in Bukovyna (70-ies of the 19th –beginning of the 20th centuries)

The article, based on little-known documents, touches upon the history of temperance and antialcohol fight movement in Bukovyna in 70-ies of the 19th –beginning of the 20th centuries. It is also demonstrated how antialcohol movement occurred in the acute confrontation of temperance supporters and those who produced and sold alcohol.

Key words: antialcohol movement, korchma (inn), propination, sobriety (temperance).

УДК: 94(437.5)“18/19”:329.73

© Олександр Добржанський (Чернівці)

НАЦІОНАЛЬНІ ТОВАРИСТВА – КОНСОЛІДУЮЧА СИЛА УКРАЇНСЬКОГО РУХУ НА БУКОВИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX - ПОЧАТКУ XX ст.

В статті досліджуються причини та найважливіші тенденції швидкого розвитку українських національних товариств на Буковині в др. пол. XIX – на поч. XX ст. Аргументовано доведено, що різноманітні за своїми статутними цілями і завданнями громадські об’єднання сприяли залученню до українського національного руху широких верств населення, послідовно відстоювали національні права українців Буковини, консолідували національний рух, перетворюючи його в потужну політичну силу.

Ключові слова: Буковина, національний рух, громадські об’єднання.

Однією з прикметних рис суспільного життя на Буковині в другій половині XIX – на початку XX ст. стало швидке зростання кількості громадських об’єднань національно-культурного, просвітнього, наукового, політичного, спортивного та інших спрямувань. Цьому сприяло австрійське законодавство, яке в 60-х рр. XIX ст. поповнилося низкою законів, спрямованих на лібералізацію процесу реєстрації об’єднань та контролю за їх діяльністю, запровадження нової конституції, формуванням елементів громадянського суспільства в конституційній монархії Габсбургів.

Завершеного вигляду законодавство про громадські об’єднання набуло після ухвалення закону від 15 листопада 1867 р. Відповідно до цього закону

значно спрощувалася і полегшувалася процедура створення громадських об'єднань. Для відкриття товариства необхідно було подати до крайового правління статут товариства в 5-ти примірниках. У ньому обов'язково вказувалася мета товариства та засоби її досягнення, джерела фінансування, структура та органи управління, місцезнаходження, спосіб вирішення спірних питань, умови розпуску. У випадку заборони крайовим урядом відкриття товариства, засновники мали право апелювати впродовж 60 днів до міністерства внутрішніх справ. Політичним товариствам заборонялося встановлювати між собою тісні стосунки. Кожного року вони повинні були реєструвати список членів у крайовому управлінні [1, с. 298-307].

З другої половини 60-х років XIX ст. кількість товариств швидко зростає. Якщо в 1863 р. в краї налічувалося 12 товариств [2, оп.2, спр. 2301, арк. 22], то на початок 1869 р. зафіксовано 25 добровільних об'єднань у Чернівцях, Садгорі, Радівцях, Сучаві [2, оп.2, спр. 7583, арк.3]. В переважній більшості це були товариства для організації відпочинку. Більшість з них мала інтернаціональний характер.

Надалі кількість товариств зростала ще вищими темпами. В 1895 р. налічувалося 164 товариства, з яких 65 добродійних, 36 мистецьких, наукових і літературних, 11 студентських, 15 конфесійних, 19 фахових, 6 спортивних, 7 політичних тощо, у 1908 р. – 1980 товариств, а у 1910 р. 2301 товариство, в тому числі: 166 освітніх, 97 фахових, 71 добродійне, 7 мистецьких, 70 сільськогосподарських, 26 учительських, 14 музичних, 100 політичних, 22 співацьких, 231 читацьке тощо [3, с. 106–107; 4, с. 375].

Якщо спочатку переважали інтернаціональні товариства, то з часом значно чисельнішими стають національні об'єднання. Головною причиною цього стало посилення національних рухів в Австро-Угорщині в цілому та на Буковині зокрема. Разом з тим, саме національні товариства стали тією силою, яка цементувала національні рухи, робила їх масовими, добре організованими.

Кількість українських товариств також зростала високими темпами.

Напередодні Першої світової війни в українських селах діяло 154 читальні, 117 спортивно-гімнастичних товариств “Січ”, 169 позичкових товариств “Селянська каса”. Крім того, по селах діяли відділення товариств “Буковинський Боян”, “Жіноча громада”, “Шкільна поміч”, “Українська школа”, “Народний дім” тощо. Всього на 1914 р. на Буковині діяло понад 580 українських товариств, з них понад 50 у Чернівцях [Підраховано за: 5, с. 48 – 51; 6, с. 4-111; 2., ф.3, оп.2, спр. 20666, 20680, 20681, 20682, 20683, 20684, 20685, 20687, 20689, 21400, 21401, 21406, 21407, 21408, 21409, 21410, 21411, 21412].

Безперечно не всі українські громадські об'єднання діяли однаково активно. Було чимало таких, які числилися тільки на папері, або припинили свою роботу через певний проміжок часу. Але більшість товариств були успішними, стали важливою громадською силою і користувалися високим авторитетом серед населення.

Особливо варто виділити перше українське товариство “Руська бесіда”, 140 річницю якого ми відзначили 2009 року. Напередодні Першої світової війни воно перетворилося в потужний осередок українства, про який знали далеко за межами краю.

Спочатку воно мало москвофільське спрямування, хоча це не заважало розгорнути певну роботу по захисту національних інтересів місцевого українського населення. Вже в цей час започатковано ряд заходів товариства, які пізніше набули значного поширення в розгортанні національно-культурної роботи.

Досить вдалою формою привертання уваги до себе, до проблем українства, а також для збору грошей стали музично-культурні вечірки, які регулярно проводилися “Руською Бесідою”. Одна з перших таких вечірок проведена 14 липня 1869 р. в залі готелю “Під Чорним Орлом”. Були присутні близько 400 чоловік, у тому числі поляки, німці, євреї, румуни. Цією вечіркою “Руська Бесіда” заманіфестувала своє існування як активне товариство, яке не збирається обмежуватися виключно зборами чи нарадами. Поступово виробилися деякі загальні принципи проведення подібних вечірок. Як правило, вони починалися урочистими патріотичними виступами. Потім давали концерт, в якому виконувалися твори українських і зарубіжних композиторів, поетів. Заключним акордом були танці. Вечірки присвячувалися важливим історичним ювілеям українського народу, Австро-Угорщини, визначним постатям історії, культури, політики тощо. На них запрошували не тільки українців, але й представників інших народів краю. Кошти, зібрані під час таких вечірок, ішли на потреби товариства. Про вечірки, влаштовані “Руською Бесідою”, повідомляли газети, вони набували розголосу і таким чином сприяли популяризації української справи.

1874 р. “Руська Бесіда” вперше звернулася із закликом про заснування читальні, вважаючи, що цією справою на місцях мають займатися священники і вчителі. На той час Буковина вже здобула певний досвід такої роботи. 2 листопада 1871 р. у Стронці-Путилові заснована сільська бібліотека, ініціаторами створення якої стали Ю.Федькович та О.Левицький [7, с.98]. Ця читальня проіснувала недовго. Через два роки селяни с.Берегомет-над-Прутом на честь 25-ліття скасування панщини заснували “Читальню”, для якої студенти Г.Купчанко, М.Купчанко, Г.Мандрик та сільський учитель С.Миронович подарували книжки. Література була типовою для того часу. Це і просвітні та виховні книги москвофілів, як “Народная история Руси” Б.Дідицького, “Знімчений Юрко”, “Луць Заливайко” І.Наумовича, “Житіє св. Івана Сучавського” М.Купчанка, “Горівочка люба, то наша згуба” Ф.Досінчука, і “Поезії Іосифа Федьковича”, і “Вінок русинам на обжинки” Я.Головацького, і періодика типу коломийської “Русской ради” [8. – 1873. – 1 верес.] 1874 р. священник Єротей Федорович заснував у селі Валява читальню та товариство тверезості. Товариства тверезості тоді ж виникли у с.Брідку при сприянні Григорія Воробкевича та в Панці [9 – 1875. – 11 січ.; 3 берез.], читальню та товариство тверезості закладено у с. Суховерхові [8. - 1874. – 15 січ.; - 1875. – 1 черв.]. Незабаром засновано читальню у с. Шишківцях, товариства

тверезості у селах Барбівці, Дихтинець, Калинівці, Зеленів та ін. Однак і ці осередки освіти проіснували недовго. Масовості рух за створення читалень набирає саме у 1880 р. Найширший резонанс тоді викликало заснування читальні у с.Раранче, яка утворилася всупереч заборони місцевого двірника Григорія Красовського. 11 квітня 1880 р. відбулися установчі збори читальні, на які з'явилося 124 особи - засновники читальні та багато селян з навколишніх сіл. Від "Руської Бесіди" були присутні І.Тимінський та Т.Ревакович. З концертом виступив хор товариства "Союз" [10. – 1880. – 10, 14, 17 трав.]. Про цю подію чимало писали газети. Раранчанські селяни довели, що при бажанні можуть діяти злагоджено і долати всі труднощі. Слідом за Раранчем пішли селяни Рогізні (статут затверджено 19 серпня 1880 р.), Самушина (8 жовтня 1880 р.), Валяви (жовтень 1880 р.), Вікна (3 січня 1881 р.), Дорошівців (27 березня 1881 р.), Васловівців (5 серпня 1881 р.), Барбівців (11 травня 1882 р.), Кіцманя (31 травня 1882 р.), Неполоківців (червень 1882 р.) [11, с.100-101]. Ще перед заснуванням читальні у с.Раранче виникла українська міська читальня у Чернівцях. Тут 6 березня 1880 р. міщани М.Тапушак, В.Дроздовський, Р.Лозинський, К.Дутчак та ін. подали прохання про відкриття читальні. 30 березня цього ж року її статут затверджено. Першим головою обрано І.Тимінського [2, оп.1, спр.7405, арк. 7-8].

Регулярно товариство зверталося з різними запитаними, зверненнями, проханнями, протестами, пропозиціями. Досить назвати протест на рішення Буковинського сейму про ведення протоколів румунською та німецькою мовами (1869 р.), інтерпеляцію, щоб богослов'я в початкових і середніх школах викладалося тільки рідною мовою (21 березня 1870 р.), звернення про запровадження іспитів з богослов'я українською мовою (4 січня 1871 р.), вимогу, щоб місце вчителя в Кіцмані зайняла людина, яка володіє українською мовою (3 жовтня 1873 р.), запит про заснування кафедри української мови та літератури у майбутньому Чернівецькому університеті і викладання українською мовою у духовній семінарії (24 лютого 1875 р.) тощо [12, с.269-273]. Всього за перше десятиліття існування "Руської Бесіди" було подано 9 письмових звернень і 5 прохань до різних установ краю та імперії [13, с.73-74]. Такі звернення практикувалися досить часто у той час не тільки українськими, але й іншими товариствами. Не всі з них дали позитивний результат, але подібного роду заяви переконували владні структури, що українці не збираються відмовчуватися і за найменших можливостей будуть відстоювати свої конституційні права.

З середини 80-х рр. XIX ст. керівництво "Руською бесідою" перебрали в свої руки народовці. Це сприяло розквіту товариства, розширенню сфери його діяльності. "Руська бесіда" взяла на себе координацію роботи по створенню сільських читалень. Було підготовлено типовий статут читалень, для них видавалася методична та пізнавальна література, виходила спеціальна газета "Народне багатство" тощо.

"Руська бесіда" отримувала деякі субсидії від Буковинського сейму, але головну роль у формуванні коштів відігравали членські внески і благо-

дійні надходження. Товариство підтримувало тісні стосунки з львівською "Просвітою" та іншими національно-культурними товариствами Галичини та Наддніпрянщини.

Визначним осередком українства стало також товариство "Український народний дім". Досить показовою є історія заснування товариства. Ідею заснувати український "Народний дім" вперше висловили на загальних зборах "Руської бесіди" 12 липня 1875 р. [2, оп. 1, спр. 4087, арк. 1-2]. Після цього було створено комітет, який звернувся із закликом до української громадськості про збір коштів на будівництво "Народного дому". Зокрема, в цьому документі говорилося: "Українські братя! З дозволу уряду звертаємося до Вас з проханням про добровільні внески для будівництва приміщення "Народний дім" в Чернівцях для розміщення товариства і для підтримки бідних дітей-учнів [2, оп. 1, спр. 4087, арк. 3].

На загальних зборах "Руської бесіди" 5 жовтня цього ж року започатковано збір коштів на придбання приміщення для "Народного дому" [14, с. 47]. Однак справа ця просувалася спочатку досить повільно. Наступним кроком у заснуванні Народного дому стали загальні збори "Руської Бесіди" від 11 липня 1881 р., які обрали комітет по розробці статуту товариства "Народний дім". Цю роботу виконали І.Окуневський та І.Винницький. 22 січня 1884 р. статут товариства "Народний дім" затвердила крайова влада. В ньому зазначалося, що мета "Народного дому" підпирати і боронити матеріальні і моральні інтереси русинів на Буковині" [15, с. 3]. Передбачалося, що цієї мети товариство буде досягати шляхом: "а) будова "Народного дому" з салею театральною в Чернівцях; б) поміщення в нім буковинсько-руських товариств, котрі причиняються до розвитку буковинсько-руського народу – а то на основі договорів, заключених віділом "Народного дому" з віділами дотичних товариств; в) основане й поміщення в нім бурси для бідних учеників руских; г) основання читалень шпихлірів, кас пожичкових і інших для руского народа пожиточних заведень по селах і містах буковинських...е) основання стипендій для русинів; ж) основання й удержування читальні в "Домі народнім" з) основане й підмога руских часописів на Буковині та ін.[15, с. 3-4] Затвердження статуту вважається датою заснування товариства, хоча його установчі збори відбулися трохи пізніше, в лютому цього ж року. Першим головою товариства обрано Є.Пігуляка.

Протягом другої половини 80-х років XIX ст. товариство "Народний дім" зміцніло організаційно і матеріально, перетворилося в одне з найвпливовіших українських об'єднань краю. Однак зваживши фінансові можливості виділ товариства вирішив не братися за будівництво будинку, а купити вже готове приміщення. Це було зроблено в листопаді 1887 року.

З 1888 р. в Народному домі розмістилася редакція газети "Буковина", товариства "Руська бесіда", "Руська школа", "Союз". Цього ж року в Народному домі відкрилася читальня з хорошою бібліотекою українських книжок, журналів і газет. Популярним місцем зібрання і відпочинку українців Чернівців стала пивниця Народного дому

1896 р. в Народному домі відкрилася хлопчача бурса. Вона зайняла кращі кімнати по вулиці Петровича 2, тому для українських товариств місця вже не вистачало. Було вирішено надбудувати другий поверх. Проект перебудови, розроблений архітектором Кліком, затверджено 2 травня 1897 р. на загальних зборах товариства “Народний дім”. В травні 1899 р., після того як уряд надав допомогу в розмірі 6 тис. золотих, розпочалися будівельні роботи, які виконувала чернівецька фірма А.Ліопольда. Їх завершили восени цього ж року.

Буковинський сейм регулярно виділяв кошти на розвиток Народного дому, що давало можливість підтримувати його на належному рівні. Українські національні сили перетворили Народний дім у своєрідний духовний та організаційний центр свого руху і намагалися через нього впливати на інші громадські об'єднання, які виникали в краї. Однією з найбільш вдалих акцій Народного дому стали урочисті музично-літературні вечори на честь видатних представників українства І.Котляревського, М.Пашкевича, Ю.Федьковича, М.Драгоманова, С.Воробкевича, які регулярно проводилися з кінця 80-х років XIX ст. Досить активно використовувалася театральна зала Народного дому для аматорських вистав, концертів “Буковинського Бояну”, “Мищанського хору”, проведення вічей, зборів тощо.

Чернівецький Народний дім в кінці XIX на початку XX ст. відвідало чимало відомих українських діячів. 19 листопада 1894 р. в Чернівці прибув М.Грушевський. В Народному домі він зустрівся з представниками українських товариств і виступив перед ними з політичною промовою. Побували в Народному домі М.Міхновський, М.Левитський, Г.Хоткевич, Д.Антонович, М.Коцюбинський, Ф.Вовк та ін.

Весною 1901 р. в Народному домі відбулися сходи, на честь Лесі Українки, яка перебувала в той час у Чернівцях. І.Карбулицький згадував: “Сходи відкрив був проф. Смаль-Стоцький, виступивши словами промови письменниці українських українців, а др. Трильовський іменем селян і радикальної партії... Потім Леся Українка дякувала всім і вся за сердечне привітання короткою, але дуже гарною промовою... Опісля мав студент Василь Сімович гарний виклад про літературну діяльність Лесі Українки та її значіння в українській літературі... Далі були деклямації, хоріві й сольові співи та гра на скрипці” [16, с.78].

Величезне враження в краї справили відвідини І.Франка Чернівців у травні 1913 р. В Народному домі він читав свого знаменитого “Мойсея” перед українськими студентами та представниками інтелігенції.

Щорічно в Народному домі влаштовувалися шевченківські свята. Регулярно на них виступали С.Смаль-Стоцький, В.Сімович, Т.Галіп, М.Кордуба та ін. До сотих роковин від дня народження Т.Шевченка в Народному домі організовано цілу серію лекцій, музичних вечорів тощо. 23 березня 1914 р. проведено віче, яке протестувало проти заборони російською владою відзначати соті роковини від дня народження Шевченка у Наддніпрянській Україні [16. – 1914.- 25 берез.].

Через громадські об'єднання до національного

життя активно залучалося українське жіноцтво. Особливо велику роботу в цьому напрямку проводили товариства “Жіноча громада”, “Мироносиці”, “Товариство Православних Русинок”. Всі ці товариства в своїх статутних документах визначали як першочергове завдання національне виховання і просвіта українського жіноцтва, а також благодійництво.

Чимало було, також, молодіжних, спортивно-гімнастичних товариств, які найбільш повно уособлював січовий рух.

Характерною тенденцією в розвитку українських товариств на початку XX століття стало поглиблення їхньої спеціалізації. Це особливо стосувалося наукових, мистецьких, товариств, професійних товариств. Яскравим прикладом вдалої науково-популяризаторської і національно-виховної роботи варто назвати Українське історичне товариство. Воно було засноване 12 липня 1902 року у Чернівцях на зборах українських науковців, вчителів, студентів. Спочатку його очолював професор Чернівецького університету В.Мількович, пізніше д-р З.Кузеля. Товариство вважало за необхідне підтримувати і стимулювати розвиток історичних, статистичних, археологічних, етнографічних досліджень українського народу. Велика увага приділялася також буковинознавству. Уже в 1902 р. члени товариства заслухали реферати В.Мільковича про застосування картографії в історичних дослідженнях, О.Маковея – про трьох галицьких українських мовознавців – І.Могильницького, Й.Лозинського, Й.Левицького. Великою популярністю в наступні роки користувалися реферати професора С.Смаль-Стоцького з української старовини, етнографічні повідомлення З.Кузеля, дослідження М.Кордуби з топоніміки та історико-географічних проблем.

Історичне товариство виступило одним з ініціаторів руху за збереження архітектурних пам'яток, захисту їх від так званого “оновлення”, яке було досить поширене в тодішній Австро-Угорщині. Під гаслом розбудови старих церков нищився їхній первісний вигляд, гинуло багато цінних фресок та інших старожитностей, особливо слов'янського походження. Члени товариства засудили подібне “оновлення” щодо церкви Св. Георгія в Сучаві, в якій зберігалися мощі І.Сучавського.

Члени товариства займалися популяризацією минулого Буковини в наукових журналах Львова, Відня, Києва, Чернівців. Так, М.Кордуба і З.Кузеля регулярно друкували в “Записках” Українського наукового товариства в Києві повідомлення з історії та бібліографічні огляди під загальною назвою “Буковиніка”, вели у зв'язку з цим активне листування з М.Грушевським.

Прагнучи активізувати краєзнавчі дослідження, залучити до них громадськість, Історичне товариство проводило конкурси збирання етнографічного та фольклорного матеріалу, влаштовувало виставки історичних документів, організовувало конференції, лекторії тощо.

Отже, наявність великої кількості товариств справляла значний вплив на темпи розгортання, масовість та спрямованість українського руху. Узагальнюючи, можна відзначити таке:

1. Українські товариства стали тією організацій-

ною основою, через яку до національного життя залучалися широкі верстви населення, перш за все селяни.

2. Громадські об'єднання українців постійно тримали в полі зору нагальні національні проблеми, відстоюючи їх перед центральними, крайовими та повітовими органами влади.

3. Національні товариства успішно протистояли процесам денационалізації українців, виховували справжніх патріотів, які вже добре усвідомлювали потреби свого народу.

4. Українські товариства сприяли підвищенню освітнього рівня селянства, подолання неписьменності, низької правової культури.

5. Значна частина громадських об'єднань українців займалася господарською діяльністю, намагалася підняти економічний рівень селянства, вирвати їх з кабали лихварів, орендарів та інших нечесних на руку підприємців та чиновників, які намагалися нажитися на селянських бідах.

6. Деякі товариства стали базовими для формування політичних партій та політичних рухів.

7. Більшість українських товариств підтримували тісні стосунки з однотипними громадськими об'єднаннями румунів, німців, поляків, євреїв, виробляли і втілювали в життя норми толерантних між-національних взаємин.

Всі названі фактори переконливо засвідчують, що саме громадські об'єднання стали тією консолідуючою силою, завдяки якій і навколо якої, українці Буковини змогли згуртуватися під національними гаслами і активно відстоювати свої інтереси.

Джерела та література:

1. Переводи зь вестника законів державних для герцогства Буковини. 1867. - Чернівці, 1868; 2. Державний архів Чернівецької області. - Ф.3; 3. Österreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrat Vertretenen Königreiche und Länder. 1908. - Wien, 1909; 4. Österreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrat Vertretenen Königreiche und Länder. 1910. - Wien, 1911; 5. Буковинський православний календар на рік звичайний 1914. - Чернівці, 1913; 6. Mittelman H. Bukowiner Vereins-Schematismus. - Czernowitz, 1911; 7. Ботушанський В. Виникнення та діяльність сільських читалень на Буковині (80-ті роки XIX – поч. XX ст.) // 3 історичного минулого Буковини. - Чернівці, 1996; 8. Русская Рада (Коломия); 9. Слово (Львів); 10. Діло (Львів); 11. Буковинський православний календар на рік преступний 1892. - Чернівці, 1892; 12. Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь. Культурно-історичний образок. - Чернівці, 1897; 13. Дмитрів Є. Ллюстрована історія просвітнього товариства "Руска Бесіда" в Чернівцях (1869-1909). - Чернівці, 1909; 14. Барвінський О. Спомини з мого життя. - Львів, 1913. - Ч. 2; 15. Статут товариства "Руский Дім Народний" в Чернівцях. - Чернівці, 1897; 16. Карбулицький І. Спомини з мого життя (рукопис) // Літературно-Меморіальний Музей О.Кобилянської у Чернівцях; 17. Нова Буковина (Чернівці).

Dobrzanskiy O.

National Societies as a Consolidating Force of the Ukrainian Movement in Bukovyna (late 19th – early 20th c.)

The article investigates the causes and major trends of rapid development of the Ukrainian national societies in Bukovyna in late 19th – early 20th century. The author proves that having various statutory objectives and tasks civil associations contributed a lot to population's involvement to Ukrainian national movement, defended national rights of the Ukrainians in Bukovyna as well as consolidated national movement making it a powerful political force.

Key word: Bukovyna, national movement, National Societies.

УДК: 94(477)“1914/1918:61381

© Сергій Добржанський (Чернівці)

РОЛЬ ГАЗЕТИ “БУКОВИНА” У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ДУХУ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Протягом усього періоду першої Світової війни важливим фактором підтримки бойового духу та патріотичних українських почуттів стала газета “Буковина”. Саме повернення до видання першої україномовної газети на теренах краю, стало тим символічним знаком нескореності українства на Буковині. Ініціатором і втілювачем ідеї видання став М. Василько. Завдяки газеті вдалося сформувати проукраїнські осередки в австрійській армії, а також згуртовано пережити усі лихоліття війни мешканцям прифронтової зони.

Ключові слова: газета “Буковина”, М. Василько, мешканці прифронтової зони.

Газета “Буковина” – найвпливовіший часопис Буковини, яка протягом багатьох десятиліть була єдиним проукраїнським інформаційним виданням. Під час Першої світової війни випуск газети було відновлено. Проте питання причин такого відродження та ролі газети у відстоюванні українських інтересів під час війни є досить актуальними і потребує ґрунтовного дослідження. Але крім історичної актуальності має місце і політологічне, як приклад успішного проекту, який дозволив українське суспільство краю залишатися виключно проукраїнськими та не піддатися русифікації. При написанні статті використовувалися різноманітні джерела. З більш ранніх праць, у яких йшлося про краєву пресу слід виділити працю, Квітковського Д., Бринзана Т. та Жуковського А. “Буковина: її минуле і сучасне”[1]. В роботі Романюка М. “Українська преса Північної Буковини (1870-1918)”[2] з якої почерпнуто інформацію про друковані ЗМІ Буковини воєнних років. Але основна інформація почерпнута із самої газети “Буковина” (1915-1918 рр.) Об’єктом дослідження є суспільно-політичне життя Буковини під час Першої світової війни. Предметом дослідження є публікації газети “Буковини” та їх вплив на громадян краю

Заснована газета “Буковина” ще 1885 року в час національного піднесення українців краю. Засновником і першим фінансовим донором стало товариство “Руська бесіда”. Протягом 1885-1910 року газета була головним інформаційним джерелом для українців Буковини, виховувала патріотичні та проукраїнські позиції населення краю. На її сторінках висвітлювалися проблемні питання із життя селян, а також висвітлювали діяльність депутатів-українців у представницьких органах влади, а також робота громадських організаціях. На початку 1910 року президія Української поступової партії вирішила тимчасово припинити видання “Буковини”[2, С. 40].

Перша світова війна стала останнім акордом в житті Австро-Угорської імперії. Українські землі, які опинилися в епіцентрі подій світової війни мало важливе стратегічне значення для двох протилежних імперій. Окрім військового протистояння, активно використовувалася і пропагандистська діяльність. Одним із таких рупорів антиросійської та проукраїнської агітації під час війни стала газета “Буковина”.